

1989 CESTA K LISTOPADU

Kalendárium 1985 – 1989

11. 3. 1985 byl generálním tajemníkem ÚV KSSS zvolen Michail Gorbačov.

29. 5. 1985 zvolilo Federální shromáždění ČSSR Gustáva Husáka (již potřetí) prezidentem republiky.

7. 7. 1985 se zhruba sto tisíc věřících v čele s celou církevní hierarchií shromáždilo na tradiční pouti na Velehradě u příležitosti 1100. výročí smrti sv. Metoděje. Oficiální projevy, interpretující pouť jako „mírovou slavnost“, byly doprovázeny hesly vyjadřujícími přání skutečné náboženské svobody.

14. 11. 1985 zveřejnila Charta 77 dokument, ve kterém upozornila na neutěšený stav a nutnost reformy centralizované československé ekonomiky.

19. – 21. 11. 1985 se v Ženevě poprvé sešli generální tajemník ÚV KSSS Michail Gorbačov a prezident USA Ronald Reagan.

22. 1. 1986 byl Václav Havel holandskou nadací oceněn za příspěvek k zachování evropské kultury cenou Erasma Rotterdamského.

24. – 28. 3. 1986 se v Praze konal 17. sjezd KSČ, který potvrdil všechny dosavadní funkcionáře ve vedení KSČ a schválil směry hospodářského a sociálního vývoje ČSSR, poukazující na nutnost uplatňování vědeckotechnického pokroku.

26. 4. 1986 došlo v sovětské atomové elektrárně v Černobylu k havárii, následnému výbuchu a úniku radioaktivních látek. Československá veřejnost byla oficiálně informována teprve 29.4. večer, množství informací však bylo výrazně nižší než v okolních státech.

23. – 24. 5. 1986 se v Československu podle tradičního scénáře uskutečnily další volby – 99,9 % hlasů 99,4 % oprávněných voličů hlasovalo pro vybrané kandidáty Národní fronty.

20. 11. 1986 zveřejnil VONS souhrnné sdělení o bezmála šesti stech případech, které od svého vzniku v roce 1978 evidoval a o nichž informoval.

6. 1. 1987 Charta 77 v dokumentu *Slovo ke spoluobčanům* vyzvala k občanské aktivitě a k pravdivému pojmenování problémů a jejich příčin v každodenním životě a práci.

23. 3. 1987 Charta 77 vyzvala dopisem Michaila Gorbačova ke stažení sovětských vojsk a jaderných raket z území ČSSR.

8. – 11. 4. 1987 Michail Gorbačov při své návštěvě Československa podpořil vedení KSČ a jeho „normalizační“ politiku.

30. 4. 1987 Charta 77 ve svém dokumentu *Aby se dalo dýchat* upozornila na katastrofální stav životního prostředí v ČSSR a na možnosti jeho zlepšení.

29. 11. 1987 byl v kostelech čten *Společný pastýřský list biskupů a administrátorů českých a moravských diecézí k roku blahoslavené Anežky Přemyslovny*, který začínal slovy „Vzpřimte se a zdvihněte hlavy“ a který zahájil Desetiletí duchovní obnovy. Katolický laik Augustin Navrátil zároveň inicioval petici *Podněty katolíků k řešení situace věřících v ČSSR*, která obsahovala 31 problémových okruhů včetně náboženské svobody a odlučky církve od státu. Petici veřejně podpořil i kardinál Tomášek; v následujících měsících se pod ní sešlo zhruba 600 tisíc podpisů.

10. 12. 1987 se na pražském Staroměstském náměstí sešly asi dva tisíce občanů, aby demonstrovali u příležitosti Dne lidských práv. Na akci dohlíželo několik stovek uniformovaných i tajných příslušníků Bezpečnosti, kteří selektivně zasahovali a předváděli jednotlivce k výslechům.

17. – 18. 12. 1987 Gustáv Husák na zasedání ÚV KSČ rezignoval na funkci generálního tajemníka KSČ a na jeho návrh byl do čela strany zvolen Miloš Jakeš.

11. – 12. 1. 1988 navštívil generální tajemník ÚV KSČ Miloš Jakeš Sovětský svaz. Michail Gorbačov při setkání s ním vyjádřil podporu snaze KSČ nepřehodnocovat události a aktéry Pražského jara 1968.

Od ledna **1988** začaly měsíčně vycházet nezávislé *Lidové noviny*, které se staly jedním z nejrozšířenějších samizdatových periodik.

13. 2. 1988 se Společenství přátel USA prohlásilo za neformální občanskou iniciativu.

6. 3. 1988 se asi osm tisíc věřících zúčastnilo poutní mše na počest blahoslavené Anežky Přemyslovny v pražské katedrále sv. Víta. Několik stovek účastníků mše poté demonstrovalo před arcibiskupským palácem za prosazení náboženských svobod a odlučku církve od státu.

25. 3. 1988 se na bratislavském Hviezdoslavově náměstí uskutečnila demonstrace slovenských, moravských i českých katolíků za náboženskou svobodu a respektování lidských práv. Bezpečnostní jednotky shromážděné občany se zapálenými svíčkami rozehnaly s použitím obušků a vodních děl.

11. – 14. 4. 1988 prezident Gustáv Husák vykonal oficiální návštěvu Sovětského svazu. Michail Gorbačov při této příležitosti zopakoval, že trvá na dosavadním hodnocení událostí roku 1968 a správnosti politiky Husákova vedení v následujícím „normalizačním“ období.

16. 4. 1988 zveřejnilo své první prohlášení Nezávislé mírové sdružení – Iniciativa za demilitarizaci společnosti.

26. 4. 1988 zemřel ve věku 35 let ve věznicí v Hradci Králové obhájce lidských práv Pavel Wonka – oběť nezákonné soudní a vězeňské praxe.

10. 5. 1988 byl základním organizacím KSČ dálnopisem rozeslán dopis ÚV KSČ, varující před „*aktivizací sil vnitřního a vnějšího protivníka*“. (Dopis byl prvním dokumentem, kterým se předsednictvo KSČ po dlouhých letech obrátilo na celou stranu.)

28. 5. 1988 zveřejnila svůj manifest nově ustavená nezávislá iniciativa České děti. Přihlásila se v něm k rojalistickým a křesťanským hodnotám a tradicím Českého království.

11. 6. 1988 byli v ČSSR po více než 15 letech vysvěceni noví biskupové katolické církve – Jan Lebeda a Antonín Liška v Praze a Ján Sokol o den později v Trnavě.

21. 8. 1988 se na Václavském náměstí v Praze uskutečnila demonstrace k 20. výročí vojenské intervence vojsk Varšavské smlouvy. Několik tisíc shromážděných lidí bezpečnostní jednotky nevybíravě rozehnaly, více než sto občanů bylo krátkodobě zadrženo, někteří byli brutálně zbiti, proti 13 z nich bylo zahájeno trestní stíhání.

8. 10. 1988 se ustavila Iniciativa sociální obrany, která jako nezávislá organizace usilovala o ochranu občanů proti politické, náboženské či jiné diskriminaci v sociální oblasti a intervenovala za postižené u úřadů a organizací.

10. 10. 1988 podala federální vláda v čele s Lubomírem Štrougalem demisi. Prezident Husák záhy jmenoval novou vládu, vedenou Ladislavem Adamcem.

15. 10. 1988 se ustavila nezávislá iniciativa Hnutí za občanskou svobodu. Svou politickou orientaci zveřejnilo v manifestu *Demokracii pro všechny*.

28. 10. 1988 se na Václavském náměstí v Praze uskutečnila demonstrace k 70. výročí vzniku Československé republiky. Bezpečnostní jednotky demonstrující brutálně rozehnaly za použití obušků a vodních děl a s nasazením obrněných transportérů i služebních psů. Legitimováno bylo téměř 500 osob, 133 občanů bylo krátkodobě zadrženo, proti 29 účastníkům bylo zahájeno trestní řízení. V rámci tzv. preventivních opatření bylo již s několikadenním předstihem uvězněno asi 140 demokratických aktivistů, se stovkou dalších byly realizovány tzv. varovné pohovory.

5. 11. 1988 byl v Praze založen Československý helsinský výbor, který si kladl za cíl podporovat ustanovení Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě z 1. 8. 1975. V jeho čele stanul Jiří Hájek.

11. – 13. 11. 1988 se z popudu nezávislých iniciativ konalo mezinárodní sympozium Československo 88, zabývající se mezníky československých dějin, roky 1918, 1938, 1948, 1968. Státní bezpečnost proti jeho konání zasáhla, což vyvolalo značný ohlas v zahraničních sdělovacích prostředcích i protesty několika evropských vlád.

30. 11. 1988 ukončil Sovětský svaz rušení rozhlasových stanic Svoboda, Svobodná Evropa a Deutschlandfunk. Po jeho vzoru ukončilo Československo rušení rozhlasové vysílání stanice Svobodná Evropa dnem 16. 12. 1988.

1. 12. 1988 se v Praze ustavilo nezávislé sdružení Mírový klub Johna Lennona, které si kladlo za cíl působit především v kulturní oblasti.

10. 12. 1988 se na pražském Škroupově náměstí uskutečnila úřady povolená manifestace u příležitosti Dne lidských práv. Několik tisíc občanů zde vyslechlo projevy představitelů nezávislých iniciativ, někteří poté podepsali rezoluci požadující propuštění politických vězňů, uvedení československého právního řádu do souladu s mezinárodními pakty o lidských právech, zahájení dialogu s církvemi a diskusi o nové ústavě.

V průběhu prosince **1988** se ustavila Východoevropská informační agentura, působící skrze spolupráci nezávislých publicistů v Československu, Sovětském svazu, Maďarsku a Polsku. V Československu ji zastupovali Petr Uhl, Jan Urban a Petr Pospíchal.

15. – 21. 1. 1989 proběhl tzv. Palachův týden. Na jeho počátku, v den, kdy byl ve Vídni schválen závěrečný dokument zavazující signatářské státy ještě konkrétněji než v minulosti k respektování lidských práv a občanských svobod, uzavřelo 3500 příslušníků Bezpečnosti a Lidových milicí Václavské náměstí, aby tak zabránili pietnímu shromáždění k 20. výročí sebeupálení Jana Palacha. Živelná protirežimní demonstrace v okolních ulicích byla následně brutálně potlačena, 117 občanů bylo zatčeno a oficiální sdělovací prostředky zahájily dezinformační kampaň. V dalších dnech se opětovně uskutečňovaly spontánní mítinky, proti nimž nevybíravě zasahovaly speciální bezpečnostní jednotky a Lidové milice, používající obušky, psy a vodní děla. Více než 350 osob bylo předvedeno, perlustrováno nebo vyvezeno mimo Prahu. Následovalo zatýkání představitelů nezávislých iniciativ. Události vyvrcholily 21.1. poutí k hrobu Jana Palacha ve Všetatech. Pietnímu aktu u samotného hrobu však Bezpečnost zabránila. V únoru a březnu se v návaznosti na Palachův týden uskutečnila celá řada represivních akcí – výslechy, domovní prohlídky, zadržování i politicky motivované soudní procesy.

18. 4. 1989 nejvyšší představitel SSSR Michail Gorbačov při návštěvě generálního tajemníka ÚV KSČ Miloše Jakeše v Moskvě podpořil vedení KSČ v úsilí nepřehodnocovat rok 1968 a ponechat v platnosti *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*.

1. 5. 1989, navzdory „preventivním“ pohovorům a výstrahám s vytipovanými představiteli nezávislých iniciativ i přesunu oficiální prvomájové oslavy z Letenské pláně na Václavské náměstí se v jeho horní části shromáždila skupina občanů, která rozvinula transparent požadující propuštění politických vězňů. Bezpečnost ji vytlačila z náměstí a autobusem odvezla z centra města. Poté bezpečnostní složky surově zakročily proti skupině demonstrující uprostřed náměstí. Zadrženo bylo 113 lidí, s osmi z nich bylo zahájeno trestní řízení.

19. 6. 1989 se na pražské pěší zóně uskutečnilo Korzo za lidská práva, pořádané nezávislými iniciativami, jímž účastníci vyjádřili svou nespokojenost se stavem lidských práv v ČSSR.

29. 6. 1989 Rádio Svobodná Evropa i další zahraniční média zveřejnila otevřenou petici *Několik vět*, požadující propuštění politických vězňů, neomezenou svobodu shromažďování, legalizaci nezávislých iniciativ, nezávislé a objektivně informující sdělovací prostředky, respektování náboženské svobody, péči o životní prostředí a svobodnou diskusi o poválečných dějinách Československa.

21. 8. 1989 se v podvečer na pražském Václavském náměstí sešlo několik tisíc lidí, aby si připomněli vojenskou intervenci v srpnu 1968. Přitom skandovali hesla na podporu nezávislých iniciativ, lidských práv a demokratického vývoje v Maďarsku a Polsku. Bezpečnostní jednotky manifestaci rozehnaly.

Na konci září **1989** se na pražském velvyslanectví Spolkové republiky Německo začaly shromažďovat tisíce občanů Německé demokratické republiky, usilující o emigraci do západního Německa. Exodus východoněmeckých občanů pokračoval i v říjnu a podle oficiálních údajů jich přes Československo do 8. 11. vycestovalo asi 42 tisíc.

25. 10. 1989 se na pražské pěší zóně shluklo asi 200 občanů, aby protestovali proti zavedení stokorunové bankovky s portrétem Klementa Gottwalda. Pořádková jednotka Veřejné bezpečnosti shromáždění rozehnala, 91 osob perlustrovala a 2 aktivistky umístila do cely předběžného zadržení.

28. 10. 1989 bezpečnostní jednotky násilně rozehnaly protirežimní demonstraci svolanou nezávislými iniciativami na pražské Václavské náměstí u příležitosti 71. výročí vzniku Československa. Bezpečnostní jednotky zadržely více než 350 účastníků, z nichž 229 bylo též den propuštěno, 149 zůstalo v celách předběžného zadržení. Celkem bylo legitimováno 1172 lidí.

3. – 5. 11. 1989 se v polské Wroclawi uskutečnilo mezinárodní sympozium o kultuře střední Evropy, na němž se i přes opatření československých úřadů na hranicích asi 4000 československých občanů mělo možnost setkat s osobnostmi české nezávislé kultury z domova i exilu.

11. 11. 1989 se na teplickém náměstí Zdeňka Nejedlého sešlo několik stovek občanů, kteří vybaveni rouškami či plynovými maskami skandovali „*Chceme čistý vzduch*“, „*Chceme zdravé děti*“, „*Dejte nám kyslík*“. Přestože Bezpečnost přijala plán bezpečnostních opatření, byla počtem demonstrujících zaskočena a omezila se na legitimování účastníků. Demonstrace však v Teplicích pokračovaly ještě následující tři dny, během kterých již docházelo ke srážkám s bezpečnostními jednotkami.

12. 11. 1989 byla v Římě kanonizována Anežka Přemyslovna, dcera českého krále Přemysla Otakara I., která zasvětila život dobročinnosti.

17. 11. 1989 odpoledne se v Praze na Albertově při příležitosti 50. výročí smrti studenta Jana Opletala konala povolená studentská manifestace. Toho dne vyhlásil ministr vnitra František

Kincl tajným rozkazem, upravujícím rovněž nasazení jednotek, mimořádnou bezpečnostní akcí na dobu od 17. do 20. listopadu 1989. Po ukončení oficiální části manifestace na vyšehradském Slavíně vytvořila masa zhruba 25 tisíc studentů průvod směřující do centra města. Celkový počet účastníků stále narůstal a dav skandoval požadavky ve prospěch svobody a demokracie. Na Národní třídě byl zastaven kordonem bezpečnostních jednotek a proti obklíčenému zbytku účastníků pokojně studentské demonstrace Bezpečnost ve večerních hodinách nevybíravě zasáhla. Příslušníci pohotovostního pluku VB ČSR a školní pohotovostní jednotky SNB s podporou obrněných transportérů demonstranty brutálně zbili a rozehnali. Zásah vyvolal okamžitou vlnu odporu informované veřejnosti.

19. 11. 1989 ve večerních hodinách bylo v pražském Činoherním klubu založeno Občanské fórum, ve kterém se sjednotily dosavadní nezávislé iniciativy s představiteli církví, uměleckých svazů a dalšími občany usilujícími o změnu režimu.

21. 11. 1989 kardinál František Tomášek ve svém prohlášení *Všemu lidu Československa* podpořil probouzející se demokratické hnutí.

27. 11. 1989 se v celé ČSSR od 12 do 14 hodin konala generální stávka, jíž Občanské fórum (OF) a Verejnosť proti násiliu (VPN) přiřkly atribut neformálního referenda o vedoucí úloze KSČ ve společnosti. Dominovala hesla typu „*Konec vlády jedné strany*“ a „*Svobodné volby*“.

29. 11. 1989 byla ve Federálním shromáždění ČSSR odhlasována změna ústavy ve smyslu vypuštění článků o vedoucí úloze KSČ a článku o marxismu-leninismu jako státní ideologii. Zároveň byla ustavena parlamentní komise pro dohled nad vyšetřováním událostí 17. 11. 1989.

4. 12. 1989 zástupci Bulharska, Maďarska, NDR, Polska, Rumunska a SSSR označili ve společném stanovisku ze schůzky členských států Varšavské smlouvy srpnovou vojenskou intervenci do Československa v roce 1968 za chybnou, neopodstatněnou a protiprávní.

8. 12. 1989 se v Praze uskutečnilo první kolo rozhovorů zástupců OF, VPN, KSČ, SSM, Československé strany lidové, Československé strany socialistické, Demokratické strany a Strany slobody u „kulatého stolu“. Předsednictvo ÚV KSČ zároveň rozeslalo delegátům stranických konferencí v okresech dopisy, v nichž oznámilo, že se KSČ zříká mocenského i ideologického monopolu a stalinského pojetí socialismu, že návrat k předchozím způsobům uplatňování moci je nemožný, že se distancuje od předchozího vedení KSČ a odsuzuje intervenci vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 a že o politický vliv bude nadále usilovat pouze politickými prostředky v demokratické soutěži.

10. 12. 1989 Gustáv Husák jmenoval novou federální vládu a vzápětí abdikoval na post prezidenta republiky.

29. 12. 1989 zvolilo Federální shromáždění ČSSR na svém slavnostním zasedání na Pražském hradě Václava Havla jednomyslně československým prezidentem.

Zdroj:

Denní situační zprávy. Dostupné z URL: www.ustrcr.cz/cs/denni-situacni-zpravy-1989.

Informace o Chartě 77: kompletní elektronická verze samizdatového časopisu. Dostupné z URL: www.vons.cz/informace-o-charte-77.

SUK, Jiří et al. *Chronologie zániku komunistického režimu v Československu 1985–1990*. ÚSD AV ČR, Praha 1999. ISBN 80-85270-88-9.

TŮMA, Oldřich. *Zítřka zase tady! Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*. ÚSD AV ČR, Praha 1994. ISBN 80-85800-21-7.